

Декември 2022 г.

Информационен документ относно Програмата за развитие на селските райони за периода 2014—2020 г. за България

Българската програма за развитие на селските райони (ПРСР) беше приета официално от Европейската комисия на 26 май 2015 г., като в нея се очертават приоритетите на България за усвояване на 2,9 млрд. евро публични средства, които са на разположение за периода 2014—2020 г. (2,4 млрд. евро от бюджета на ЕС, включително 28 млн. евро прехвърлени от българския пакет за директни плащания по ОСП и 0,5 млрд. евро национално финансиране). Понастоящем, след приемането на преходния регламент, с който срокът на програмата се продължава с още две години, и допълнителното финансиране, предоставено по линия на инструментите на ЕС за възстановяване, общият размер на планираните публични разходи възлиза на 3,8 млрд. евро (3,1 млрд. евро от бюджета на ЕС).

В рамките на първата цел — за повишаване на конкурентоспособността и балансирано развитие на селското и горското стопанство в държавата, се очаква инвестиционна подкрепа да получат около 2000 земеделски стопанства и около 120 дружества, работещи в горския сектор. Повече от 4000 дребни земеделски стопани ще получат подкрепа за развитие на стопанствата си, а 3705 млади земеделски стопани ще получат помощ за започване на дейност. В рамките на втората цел — за опазване и устойчиво управление на екосистемите, ефективно използване на природните ресурси и смекчаване на последиците от изменението на климата и приспособяване към тях, подкрепата за преминаване към биологично земеделие и за поддържането му ще обхване около 52 000 хектара (от които 23 000 хектара ще бъдат обхванати от подкрепата за преминаване към биологично земеделие). Мерки за агроекология и климат ще бъдат приложени върху 113 000 хектара, а за 60 000 хектара в определените зони от „Натура 2000“ ще бъде предоставена компенсаторна подкрепа. В рамките на третата цел — за социално-икономическо развитие на селските райони, ще бъдат създадени над 3500 работни места чрез разнообразяване и развитие на малки предприятия, а други 600 работни места — чрез прилагане на стратегии за местно развитие. Една трета от населението в селските райони ще се възползва от подобрена инфраструктура.

Подкрепата за [развитие на селските райони](#) е вторият стълб на [Общата селскостопанска политика](#), чрез която на държавите членки се предоставя пакет за финансиране от ЕС за управление на национално или регионално равнище в рамките на многогодишни, съфинансирани програми. Новият [регламент за развитие на селските райони](#) за периода 2014—2020 г. е насочен към шест икономически, екологични и социални приоритета, а програмите съдържат ясни цели, определящи какво трябва да се постигне. Освен това, за да се координират по-добре действията и да се увеличи максимално взаимодействието с другите европейски структурни и инвестиционни фондове ([ЕСИФ](#)), с

всяка държава членка е договорено [споразумение за партньорство](#), в което се очертава нейната по-обща стратегия за финансираните от ЕС структурни инвестиции.

Настоящият документ съдържа кратък преглед на начина, по който в ПРСР са разгледани предизвикателствата и възможностите, пред които е изправена България. В приложението е представена таблица, в която са посочени приоритетите и областите с поставен акцент, всяка от които има специфични цели, както и разпределеният за тях бюджет.

1. Състояние и основни предизвикателства

Съгласно данните, налични към момента на изготвяне на програмата, България заема площ от 110 900 km², 81% от които са в селски райони. Земеделските земи представляват 46,1% от общата площ, а горите — 37,4%. Общият брой на населението е 7,28 млн. души, 39% от които живеят в селски райони. През 2012 г. равнището на заетост на населението в трудоспособна възраст е 58,8%, но в селските райони това равнище е по-ниско (50,7%), като тези райони се характеризират с по-голяма бедност и по-голям спад на населението в сравнение с градските райони.

На селскостопанския сектор се дължат 6% от брутната добавена стойност (БДС) на държавата и 18,3% от работните места, докато хранително-вкусовата промишленост има дял от 3,8% в БДС и 3,4% в заетостта. Структурата на земеделските стопанства е поляризирана — въпреки че едно средно стопанство в България обработва 12 хектара земя, 91% от съществуващите 370 500 земеделски стопанства в държавата разполагат с по-малко от 5 хектара. Средният икономически размер на едно земеделско стопанство е 6847 евро. 23% от стопанствата попадат в диапазона 2000—7999 евро и допринасят за 24% от заетостта в селското стопанство. Някои традиционни селскостопански сектори (като производството на плодове и зеленчуци и животновъдството) са недостатъчно ефективни и изпитват структурни затруднения. Необходимо е не само да се осъществи технологична модернизация, но и да се насърчават късите вериги на доставки, реструктурирането на малките стопанства и приемствеността между поколенията в селското стопанство, за да се осигури по-висок растеж на производителността и разкриване на нови работни места.

Българската екологична мрежа „Натура 2000“ обхваща 34,4% от територията на държавата. 504 600 хектара са класифицирани като зони с висока природна стойност. Уязвимите на нитрати зони обхващат 34,5% от територията на държавата и 69% от земеделските площи. Изоставянето на земи или интензификацията на селскостопанското производство обаче създават риск за биологичното разнообразие, водят до неефективно използване на природните ресурси и оказват отрицателно въздействие върху водата и почвата. Към 2012 г. само около 12 000 хектара от общата земеделска земя са сертифицирани за биологично земеделие, но това число се увеличава всяка година. През 2011 г. дялът на енергията от възобновяеми източници в общото потребление на енергия е 13,8% (целта е до 2020 г. да бъдат достигнати 16%). 57% от българските гори са включени в „Натура 2000“ и горските пожари представляват значителен риск, като водят до загуба на биологично разнообразие и до увеличаване на емисиите.

Други предизвикателства са обезлюдяването и по-ниската икономическа активност в селските райони, което е съпътствано от лошо качество на основните услуги за селското население, остаряла обществена инфраструктура и остарели социални и културни съоръжения.

2. КАКВИ МЕРКИ ЩЕ БЪДАТ ВКЛЮЧЕНИ В БЪЛГАРСКАТА ПРСР ЗА СПРАВЯНЕ С ТЕЗИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

В отговор на тези предизвикателства чрез българската ПРСР ще бъдат финансирани дейности по всичките шест приоритета за развитие на селските райони, като ще се постави специален акцент върху конкурентоспособността на селскостопанския сектор и устойчивото горско стопанство, както и върху социалното приобщаване и местното развитие в селските райони. Ще бъде изпълнена тематична подпрограма за подпомагане на устойчивото развитие на малките стопанства. Насочеността на всеки приоритет е обяснена накратко по-долу.

Трансфер на знания и иновации в селското и горското стопанство и селските райони

В рамките на този приоритет ПРСР има за цел да подкрепи трансфера на знания и действията за осведомяване, консултантските услуги, услугите по управление на стопанството и услугите по заместване в стопанството, както и сътрудничеството. Приблизително 4800 души ще бъдат обучени с цел повишаване на знанията и подобряване на уменията на заетите в селскостопанския и горския сектор. Общият брой на действията за сътрудничество ще бъде 470, а 20 оперативни групи в рамките на Европейското партньорство за иновации ще получат подкрепа.

Конкурентоспособност на селското стопанство и устойчиво горско стопанство

Броят на стопанствата, които ще получат подпомагане за инвестиции, ще бъде 2000 (0,54%), а броят на бенефициерите, които ще получат помощ за започване на дейност за развитие на малки стопанства, ще бъде 4060. 3705 (1%) земеделски стопанства ще получат помощ за започване на дейност за млади земеделски стопани. Предвидена е и подкрепа за подобряване на икономическите показатели на 120 дружества, работещи в горския сектор.

Организиране на хранителната верига, в т.ч. преработката и търговията със селскостопански продукти, хуманното отношение към животните и управлението на риска в селското стопанство

145 земеделски стопанства (0,04%) ще получат подкрепа за участие в схеми за качество, местни пазари и къси вериги на доставки, както и в организации на производители. Ще бъдат подкрепени 330 операции, свързани с инвестиции в производството или предлагането на пазара на селскостопански продукти, както и 40 групи производители, включващи 130 земеделски стопанства.

Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство

Подкрепата за преминаване към биологично земеделие ще обхване 23 000 хектара, а за други 29 000 хектара ще бъде предоставена подкрепа за поддържане на дейностите по биологично земеделие. Подмерки за агроекология и климат ще бъдат приложени върху 113 000 хектара, а за 60 000 хектара в определените зони от „Натура 2000“ ще бъде предоставена компенсаторна подкрепа. Планира се плащанията за райони с природни ограничения да обхванат 310 000 хектара планински райони и 220 000 хектара други райони със значителни природни ограничения. Що се отнася до горското стопанство, планирано е 20 474 302 евро публични средства да бъдат изразходвани за дейности, свързани с околната среда и климата, както и за опазване на горите.

Ресурсна ефективност и климат

Производството на енергия от възобновяеми източници ще бъде подкрепено чрез инвестиции в размер на около 154 млн. евро, а други 419 млн. евро ще бъдат

инвестирани в подобряване на енергийната ефективност в селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост. Инвестициите в управлението на добитък с оглед намаляване на емисиите на парникови газове и/или на амоняк (третиране на оборския тор) ще засегнат повече от 2000 животновъдни единици (0,17% от общия брой). Само 230 хектара от земеделските и горските земи ще бъдат обхванати от договори за управление, допринасящи за улавяне и съхранение на въглерод.

Социално приобщаване и местно развитие в селските райони

Повече от 3500 работни места ще бъдат създадени чрез разнообразяване и развитие на малки предприятия, а други 600 работни места — чрез прилагане на стратегиите за местно развитие LEADER. Инвестиции за диверсификация към неземеделски дейности ще бъдат предоставени на 630 предприятия. Една трета от населението в селските райони ще се възползва от подобрена инфраструктура. По линия на LEADER ще бъде предоставена подкрепа на 60 местни групи за действие за изпълнение на стратегии за местно развитие, които обхващат 23% от селското население. 1,64% от населението в селските райони ще се възползва от подобрен достъп до ИКТ (широколентова инфраструктура за достъп от ново поколение).

През 2020 г. и 2022 г. България използва възможностите за предоставяне на допълнителна подкрепа на земеделските стопани чрез двете извънредни мерки — 21 и 22, предложени от Европейската комисия за справяне с предизвикателствата, произтичащи от Covid-19 и руската агресия срещу Украйна.

Четири *най-големи мерки по ПРСР* в бюджетно отношение (общо публично финансиране) са:

- 1221 млн. евро, отпуснати за мярка 4: Инвестиции в материални активи
- 718 млн. евро, отпуснати за мярка 7: Основни услуги и обновяване на селата в селските райони
- 384 млн. евро, отпуснати за мярка 13: Плащания за райони, изправени пред природни или други специфични ограничения
- 282 млн. евро, отпуснати за мярка 10: Агроекология и климат

Приложение 1: Индикативна публична подкрепа за българската Програма за развитие на селските райони

Цел	Мярка	Общо публична подкрепа, евро	%
Приоритет 1: Трансфер на знания и иновации в селското и горското стопанство и селските райони¹			
1А: Насърчаване на иновациите, сътрудничеството и базата от знания 2,41% от разходите по ПРСР	01 знания		
	02 консултации		
	16 сътрудничество		
1Б: Укрепване на връзките (с научноизследователски дейности и др.) 470 проекта за сътрудничество	16 сътрудничество		
1В: Обучение 4800 обучени участници	01 знания		
Приоритет 2: Жизнеспособност на стопанствата, конкурентоспособност и устойчиво управление на горите		760 202 590	19,98
2А: Икономически резултати, реструктуриране и модернизация 0,54% от стопанствата да получават подпомагане по ПРСР	01 знания	5 000 000	0,13
	02 консултации	9 595 413	0,25
	04 инвестиции	359 290 503	9,44
	06 развитие на стопанства/предприятия	83 945 294	2,21
	16 сътрудничество	14 388 889	0,38
	M21 криза във връзка с COVID-19	44 461 947	1,17
	M22 последици от руското нашествие в Украйна	28 000 000	0,74
2Б: Приемственост между поколенията 1% от стопанствата да разполагат с бизнес план за развитие/инвестиции за млади земеделски стопани и да бъдат подпомагани по ПРСР	01 знания	2 000 000	0,05
	02 консултации	3 254 531	0,09
	04 инвестиции	84 052 971	2,21
	06 развитие на стопанства/предприятия	107 713 021	2,83
2В+: Подобряване на икономическите резултати на дружествата, работещи в горското стопанство, дърводобива и първичната преработка на дървесина	08 инвестиции в горите	18 850 000	0,49
Приоритет 3: Организиране на хранителната верига, в		461 988 772	12,14

¹ Не е посочено финансово разпределение за приоритет 1, тъй като разходите са разпределени в други области с поставен акцент.

Цел	Мярка	Общо публична подкрепа, евро	%
т.ч. преработката и търговията със селскостопански продукти, хуманното отношение към животните и управлението на риска			
3А: Подобряване на конкурентоспособността на първичните производители 0,04% от земеделските стопанства да получават подпомагане по схеми за качество, местни пазари и къси вериги на доставки, и групи/организации на производителите	01 знания	200 000	0,01
	02 консултации	903 715	0,02
	04 инвестиции	391 194 274	10,28
	06 развитие на стопанства/предприятия	5 257 548	0,14
	09 групи на производители	9 316 502	0,24
	14 хуманно отношение към животните	24 802 124	0,65
	16 сътрудничество	2 055 555	0,05
3Б: Превенция и управление на риска на стопанствата	01 знания	200 000	0,01
	02 консултации	469 715	0,01
Приоритет 4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство²		1 132 070 003	29,76
4А Биологично разнообразие 12,13% от земеделската земя да е обхваната от договори	01 знания	3 505 404	0,09
	02 консултации	2 313 178	0,06
	04 инвестиции	34 958 350	0,92
4Б Управление на водите 2,66% от земеделската земя да е обхваната от договори	08 инвестиции в горите	20 474 302	0,54
	10 агроекология и климат	242 384 616	6,37
	11 биологично земеделие	233 943 439	6,15
4В Управление на почвите и предотвратяване на почвената ерозия 1,32% от земеделската земя да е обхваната от договори	12 „Натура 2000“	204 676 037	5,38
	13 плащания за райони, изправени пред природни или други специфични ограничения	383 814 675	10,09
	16 сътрудничество	6 000 000	0,16
Приоритет 5: Ефективно използване на ресурсите и преход към нисковъглеродна и устойчива на изменението на климата икономика в селското стопанство, сектора на храните и горското стопанство		488 177 961	12,83

² Разходите по приоритет 4 са планирани за приоритета като цяло, а не за отделни области с поставен акцент.

Цел	Мярка	Общо публична подкрепа, евро	%
5А Ефективно използване на водата 38,72% от поливните площи да са в процес на преминаване към по-ефективни напоителни системи	01 знания	4 000 000	0,11
	02 консултации	348 412	0,01
	04 инвестиции	74 465 860	1,96
	16 сътрудничество	1 111 111	0,03
5Б Енергийна ефективност 419 млн. евро общ размер на инвестициите за енергийна ефективност	01 знания	2 550 000	0,07
	02 консултации	985 905	0,03
	04 инвестиции	233 605 405	6,14
	16 сътрудничество	1 111 111	0,03
5В Енергия от възобновяеми източници 154 млн. евро общ размер на инвестициите в производство на енергия от възобновяеми източници	01 знания	550 000	0,01
	02 консултации	985 905	0,03
	04 инвестиции	42 829 679	1,13
	07 основни услуги	70 000 000	1,84
	16 сътрудничество	1 111 111	0,03
5Г Намаляване на парниковите газове и амоняка 0,17% от ЖЕ (животинските единици) да са засегнати от инвестиции в управление на добитък с оглед намаляване на емисиите на парникови газове (ПГ) и/или на амоняк 0,16% от земеделската земя да е обхваната от договори за управление с оглед намаляване на емисиите на парникови газове и/или на амоняк	01 знания	3 694 595	0,10
	02 консултации	985 905	0,03
	04 инвестиции	1 306 660	0,03
	10 агроекология и климат	40 000 000	1,05
	16 сътрудничество	1 111 111	0,03
5Д Съхранение и поглъщане на въглерод 0% земеделски земи, обхванати от договори за управление, допринасящи за улавяне или съхранение на въглерод	01 знания	1 300 000	0,03
	02 консултации	985 905	0,03
	08 инвестиции в горите	4 028 170	0,11
	16 сътрудничество	1 111 111	0,03
Приоритет 6: Социално приобщаване, намаляване на бедността и икономическо развитие в селските райони		906 390 433	23,83
6А Разнообразяване, създаване на малки предприятия и разкриване на работни места 3500 работни места, разкрити по	06 развитие на стопанства/предприятия	79 526 861	2,09

Цел	Мярка	Общо публична подкрепа, евро	%
подпомогнатите проекти	M21 криза във връзка с COVID-19	3 880 357	0,10
	M22 последици от руското нашествие в Украйна	4 963 500	0,13
6Б Стимулиране на местното развитие 22,91% от населението в селските райони да са обхванати от стратегии за местно развитие 33,36% от населението в селските райони да се възползват от подобрените услуги/инфраструктура 600 разкрити работни места (чрез LEADER)	07 основни услуги	606 663 542	15,95
	19 LEADER и CLLD	169 356 172	4,45
6В Достъп до ИКТ и качество на ИКТ 1,64% от населението в селските райони да се възползва от нови или подобрени услуги/инфраструктура (ИКТ)	07 основни услуги	42 000 000	1,10
Техническа помощ		55 477 734	1,46
Общ размер на публичните разходи в евро		3 804 307 496	100